

I zasada dynamiki

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Animacja
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Czy to nie ciekawe?

Czy zastanawialiście się kiedyś, dlaczego niektóre ciała poruszają się ze stałą prędkością lub pozostają w spoczynku, pomimo tego, że działają na nie siły zewnętrzne? Dlaczego spadający obiekt po pewnym czasie zaczyna poruszać się ze stałą prędkością? Dlaczego samochód jadący ze stałą prędkością ma włączony i pracujący silnik? We wszystkich tych przypadkach na rozpatrywany obiekt działają siły, które wzajemnie równoważą się, co jest jednoznaczne ze wzajemnym znoszeniem się efektów, jakie wywołuje każda z nich z osobna.

Twoje cele

- dowiesz się, czym jest I zasada dynamiki,
- dowiesz się, jakie warunki muszą zostać spełnione, aby obiekt nie zmienił prędkości, z jaką się porusza,
- poznasz przyczyny, dla których obiekty poruszają się ze stałą prędkością,

- zrozumiesz, dlaczego w realnym świecie, aby obiekt poruszał się ze stałą prędkością, muszą na niego działać siły, które wzajemnie się równoważą,
- przeanalizujesz i zinterpretujesz układ sił spełniających I zasadę dynamiki.

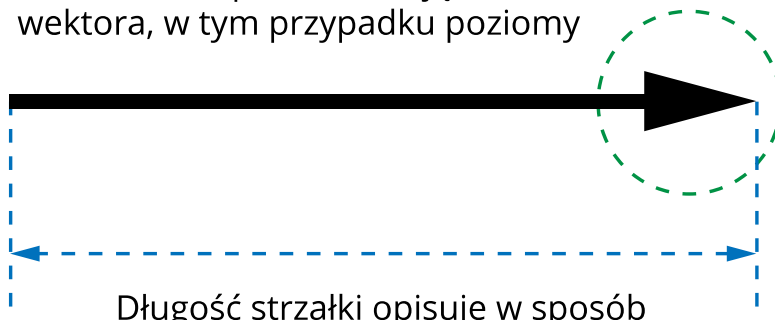
Przeczytaj

Warto przeczytać

Wielokrotnie w życiu codziennym posługujemy się terminem „siła”. Czym ona jednak jest i jak należy rozumieć jej znaczenie? Siłą, w ogólności, nazywamy wielkość wektorową, będącą miarą oddziaływania pomiędzy dwoma ciałami. Stwierdzenie, iż jest to wielkość wektorowa sprawia, że do opisu siły należy wykorzystać trzy podstawowe właściwości wektora: wartość, kierunek oraz zwrot.

Ułożenie strzałki przedstawiające kierunek wektora, w tym przypadku poziomy

Grot strzałki informujący o zwrocie wektora

Długość strzałki opisuje w sposób graficzny wartość wektora

Rys. 1. Wektor wraz z opisem podstawowych parametrów: wartości, kierunku oraz zwrotu

Źródło: Politechnika Warszawska Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0. Licencja:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>.

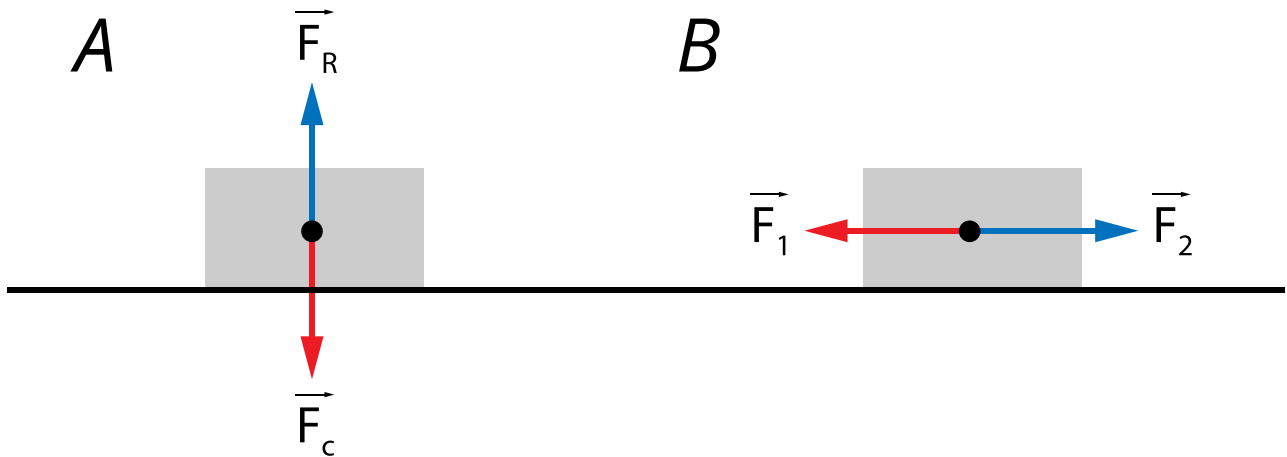
Siła jest równa iloczynowi masy oraz przyspieszenia:

$$\vec{F} = m\vec{a}.$$

Jednostką siły w układzie SI jest niuton, oznaczany symbolem N, przy czym

$$1 \text{ N} = 1 \text{ kg} \cdot 1 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

Jednym z efektów działania sił może być brak ruchu lub ruch ze stałą prędkością. Na początku rozważmy przypadek klocka umieszczonego na płaskiej powierzchni i przeanalizujmy siły działające w kierunkach pionowym oraz poziomym.

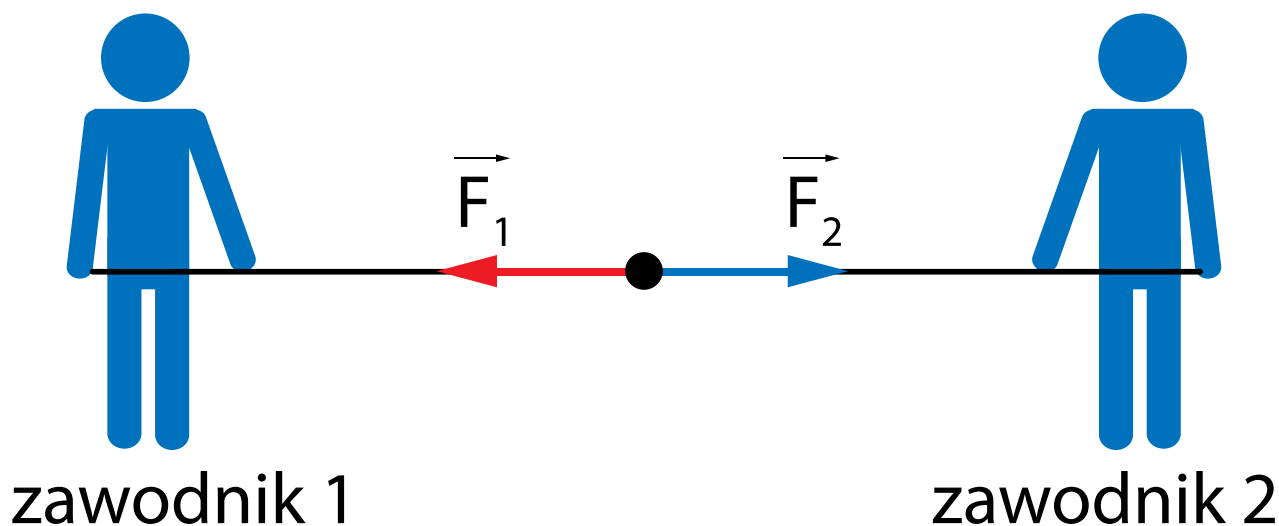
Rys. 2. Ciało umieszczone na poziomej i płaskiej powierzchni, pozostające w bezruchu, gdy siły działające w kierunkach a) pionowym b) poziomym wzajemnie się równoważą

Źródło: Politechnika Warszawska Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0. Licencja: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>.

W przypadku A siła ciężkości $\vec{F}_c$ równoważona jest przez siłę reakcji podłoża $\vec{F}_R$, wobec czego klocek nie doznaje przemieszczenia w kierunku pionowym. Analogiczna sytuacja zaprezentowana jest w przykładzie B, gdzie siły $\vec{F}_1$ oraz $\vec{F}_2$ mają takie same wartości oraz kierunki, ale przeciwne zwroty. W obu przypadkach wypadkowa siła działająca na klocek jest wektorem zerowym.

Przykład 1.

W pewnym mieście odbywają się zawody w przeciąganiu liny. Naprzeciw siebie stają dwaj najsilniejsi zawodnicy. Jeden z nich ciągnie linę w swoją stronę siłą $\vec{F}_1$ o wartości 1000 N. Zawody zakończyły się remisem. Wyznacz siłę, z jaką drugi z zawodników ciągnął linę w swoją stronę.

Rys. 3. Przeciąganie liny zakończone remisem

Źródło: Politechnika Warszawska Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0. Licencja:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>.

Rozwiązanie:

Z treści zadania wiemy, iż zawody nie zostały rozstrzygnięte, zatem środek liny nie zmienił swojego położenia pod wpływem działania obu zawodników. Taki przypadek jest możliwy wtedy i tylko wtedy, gdy obie siły równoważą się, tzn.

$$\vec{F}_1 + \vec{F}_2 = 0.$$

Wobec tego wartość siły $|\vec{F}_2| = |\vec{F}_1| = 1000 \text{ N}$. (Oczywiście zwroty tych sił muszą być przeciwne.)

Odpowiedź: Drugi z zawodników ciągnął linę siłą o takiej samej wartości jak pierwszy, tj. 1000 N.

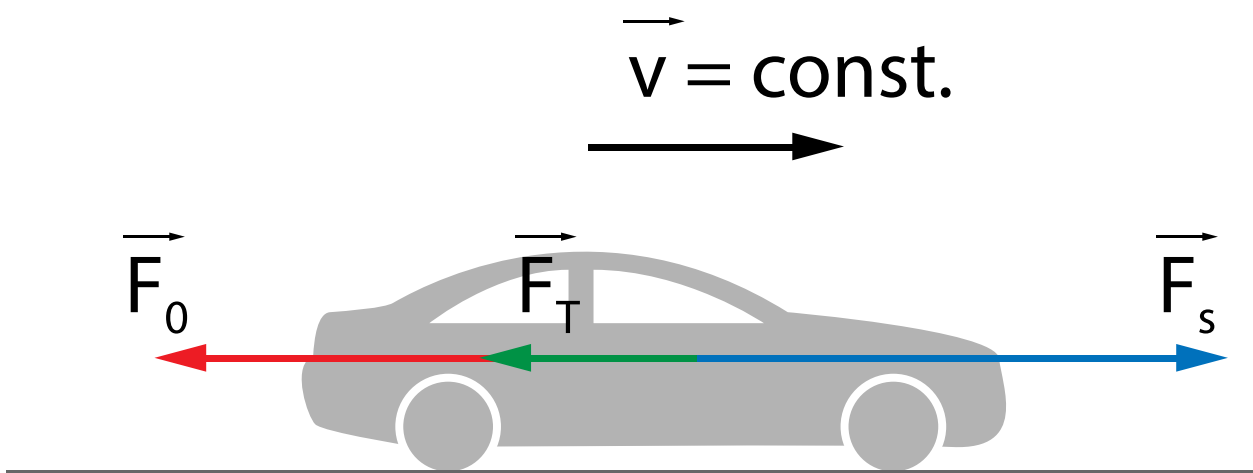
W opisanym przykładzie mamy do czynienia z dwoma źródłami sił (zawodnik 1 i zawodnik 2), których działania znoszą się, co oznacza, że siły wzajemnie się równoważą. Możemy zatem stwierdzić, że jednym z warunków koniecznych do

pozostania ciała w bezruchu jest równowaga sił. W praktyce oznacza to, że wypadkowa siła działająca na ciało musi być równa 0 N.

Rozpatrzmy inny przypadek, w którym mamy do czynienia z więcej niż dwoma siłami, a obiekt tym razem porusza się ze stałą prędkością.

Przykład 2.

Dany jest samochód napędzany silnikiem generującym siłę o wartości $F_s = 50$ kN, konieczną do wprowadzenia go w ruch. Samochód porusza się ruchem jednostajnym prostoliniowym z szybkością $v = 50$ km/h. Siła tarcia opon samochodu o jezdnię ma wartość $F_T = 20$ kN. Wyznacz wartość siły oporu powietrza $\vec{F}_o$ działającej na samochód.

Rys. 4. Samochód porusza się ruchem jednostajnym prostoliniowym

Źródło: Politechnika Warszawska Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0. Licencja:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Z warunków zadania wiemy, że pojazd poruszał się ze stałą prędkością. Aby tak się stało, musi dojść do zrównoważenia się sił, wobec tego siła wypadkowa działająca na samochód musi wynosić 0 N,

$$|\vec{F}_w| = |\vec{F}_s + \vec{F}_T + \vec{F}_o| = 0 \text{ N} .$$

Uwzględniając zwroty wektorów sił, możemy stwierdzić że siła działająca w prawo i wywołująca ruch $\vec{F}_s$ musi zostać zrównoważona przez sumę sił tarcia $\vec{F}_T$ i oporu powietrza $\vec{F}_o$, czyli

$$|\vec{F}_s| = |\vec{F}_T| + |\vec{F}_o| .$$

Przekształcając powyższe wyrażenie, możemy wyznaczyć wartość siły oporu powietrza

$$|\vec{F}_o| = |\vec{F}_s| - |\vec{F}_T| .$$

co po wykorzystaniu wartości podanych w treści zadania daje wynik

$$|\vec{F}_o| = 50 \text{ kN} - 20 \text{ kN} = 30 \text{ kN}$$

Odpowiedź: Siła oporu powietrza ma w tym przypadku wartość 30 kN.

Analizując zaprezentowane przykłady można stwierdzić, że:

Jeśli na ciało nie działa żadna siła lub siły działające równoważą się, to ciało pozostaje w spoczynku lub porusza się ruchem jednostajnym prostoliniowym.

Jest to treść I zasady dynamiki Newtona.

Układ, w którym spełniony jest ten warunek, nosi nazwę [układu inercyjnego](#). Możemy stwierdzić, iż **I zasada dynamiki jest postulatem istnienia układu inercyjnego.**

Słowniczek

Siła wypadkowa

(*ang.: resultant force*) – suma wszystkich sił działających w rozpatrywanym układzie.

Równowaga (równoważenie się) sił

(*ang.: balance of forces*) – ma miejsce, gdy wypadkowa wszystkich sił działających w rozpatrywanym układzie wynosi 0.

Układ inercjalny

(*ang.: inertial reference system*) – układ odniesienia, w którym ciało, dla którego wypadkowa wszystkich działających sił wynosi zero, pozostaje w spoczynku lub porusza się ruchem jednostajnym prostoliniowym.

Animacja

I zasada dynamiki

Animacja przedstawia zmiany wartości siły wypadkowej działającej na ciało w przypadku, gdy jedna z sił składowych jest stała, a druga maleje liniowo w czasie. Obejrzyj animację i wykonaj polecenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Polecenie 1

Polecenie 2

W oparciu o przedstawiony wykres zależności wartości siły wypadkowej $\vec{F}_w$ od czasu, wyznacz wartość siły $\vec{F}_2$ w chwili $t = 25$ s.

Przyjmij, że $F_w(t = 10 \text{ s}) = 50 \text{ N}$ oraz $F_w(30 \text{ s}) = 0$.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Dla nauczyciela

Imię i nazwisko autora:	Bartłomiej Klus
Przedmiot:	Fizyka
Temat zajęć:	I zasada dynamiki Newtona
Grupa docelowa:	III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony
Podstawa programowa:	<p>Cele kształcenia - wymagania ogólne</p> <p>II. Rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem praw i zależności fizycznych.</p> <p>Zakres podstawowy</p> <p>Treści nauczania - wymagania szczegółowe</p> <p>I. Wymagania przekrojowe. Uczeń: 15) wyodrębnia zjawisko z kontekstu, nazywa je oraz wskazuje czynniki istotne i nieistotne dla jego przebiegu.</p> <p>II. Mechanika. Uczeń: 6) stosuje zasady dynamiki do opisu zachowania się ciał.</p> <p>Zakres rozszerzony</p> <p>Treści nauczania - wymagania szczegółowe</p> <p>I. Wymagania przekrojowe. Uczeń: 19) wyodrębnia zjawisko z kontekstu, nazywa je oraz wskazuje czynniki istotne i nieistotne dla jego przebiegu.</p> <p>II. Mechanika. Uczeń: 13) stosuje zasady dynamiki do opisu zachowania się ciał.</p>

Kształtowane kompetencje kluczowe:	Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 2018 r.: <ul style="list-style-type: none"> • kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, • kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, • kompetencje cyfrowe, • kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.
Cele operacyjne:	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. opíše zachowania się ciała pod wpływem sił zewnętrznych, które wzajemnie się równoważą. 2. wyjaśni różnicę pomiędzy siłami wywołującymi ruch i siłami, które im przeciwdziałają. 3. zastosuje zdobytą wiedzę do rozwiązania problemów pojęciowych i rachunkowych.
Strategie nauczania:	IBSE (Inquiry-Based Science Education - nauczanie/uczenie się przez odkrywanie/dociekanie naukowe)
Metody nauczania:	<ul style="list-style-type: none"> - burza mózgów, - pokaz multimedialny, - analiza pomysłów, - poszukująca.
Formy zajęć:	<ul style="list-style-type: none"> - praca w grupach, - praca indywidualna.
Środki dydaktyczne:	<ul style="list-style-type: none"> - animacja obrazująca zachowanie się ciała, na które działają siły zewnętrzne wzajemnie się równoważące, - zestaw zadań, - model 3D: sznurek nierozciągliwy, który można przeciągać; klocek z możliwością zamocowania sznurków po dwóch przeciwnych stronach.
Materiały pomocnicze:	e-materiał „I zasada dynamiki”
PRZEBIEG LEKCJI	
Faza wprowadzająca:	

- Zaciekawienie uczniów (wg „Czy to nie ciekawe?”).
- Uzgodnienie z uczniami celów do osiągnięcia na lekcji.
- Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów i nawiązanie do tej wiedzy: (I zasada dynamiki Newtona, równowaga sił, składowa wektora siły w zadanym kierunku, siła wypadkowa, prędkość graniczna, siły które wzajemnie sobie przeciwdziałają).

Faza realizacyjna:

- Uczniowie w grupie zapoznają się z animacją multimedialną opisującą zachowanie się ciała, na które nie działa żadna siła oraz ciała, na które działają siły zewnętrzne wzajemnie się równoważące.
- Uczniowie w grupie dyskutują w formie burzy mózgów nad warunkami koniecznymi do spełnienia I zasady dynamiki; rozpatrują oraz definiują siły działające na ciało oraz dzielą je na te, które wywołują ruch oraz te, które im przeciwdziałają.
- Uczniowie w grupie zapoznają się: ze sposobem przygotowania rysunku pomocniczego oraz jego użytecznością w celu analizy konkretnego problemu fizycznego; na podstawie rysunku uczą się zapisywać równanie opisujące równowagę sił.
- Uczniowie indywidualnie otrzymują zestaw zadań, które rozwiązują samodzielnie (uczniowie rozwiązują zadania 1, 2, 3, 4, 8). Nauczyciel pełni rolę doradcy, obserwuje pracę uczniów i w razie potrzeby udziela wskazówek i podpowiedzi.
- Nauczyciel podsumowuje pracę grup prosząc o krótkie relacje, by wszyscy uczniowie poznali obie zależności.

Faza podsumowująca:

Uczniowie odnoszą się do postawionych sobie celów lekcji, ustalają, które osiągnęli, a które wymagają jeszcze pracy, jakiej i kiedy. W razie potrzeby nauczyciel dostarcza im informację zwrotną kształtującą.

Praca domowa:

Uczniowie utrwalają wiedzę i poszerzają rozumienie czytając tekst e-materiału oraz rozwiązując w domu zadania nr: 5, 6, 7 z zestawu ćwiczeń.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium:

Animacja może być wykorzystana przez uczniów przed lekcją i być motywem do dyskusji na temat obserwowanego zjawiska równoważenia się sił.